

УДК 801.8:81'282'373.7

ОСОБЛИВОСТІ ВИКОРИСТАННЯ ГАЛИЦЬКО-БУКОВИНСЬКИХ ДІАЛЕКТНИХ ФРАЗЕОЛОГІЗМІВ У ХУДОЖНІХ ТВОРАХ

Дехтярьова О. В.

*Інститут філології
ФДАНЗ ВО «Кримський федеральний університет імені В. І. Вернадського»,
Сімферополь, Росія
E-mail: dehtyaryova@rambler.ru*

У статті розглядаються питання функціонування діалектних фразеологізмів у художніх творах письменників Покуття і Гуцульщини кінця XIX – початку XX ст., що є важливою джерельною базою для вивчення діалектної фразеології, уможливує не лише практичні дослідження, а й теоретичне опрацювання проблем фразеологічного рівня. Словесна творчість Леся Мартовича, Василя Стефаніка, Гната Хоткевича, Марка Черемшини розглядається як комплекс взаємопов'язаних елементів, у яких потреби, мотиви, настанови, наміри авторів виражені різними діалектними фразеологічними одиницями. З'ясовано причини та особливості введення у художні твори таких одиниць. Кожний із згаданих письменників широко використовує в художніх творах діалектні фразеологізми, що мають особливості на різних мовних рівнях, особливо на фонетичному, лексико-семантичному та морфологічному. З'ясовано, що різні автори неоднаково послуговувалися гуцульськими та покутсько-буковинськими говірками. Також розглянуто питання стосовно визначення статусу діалектних фразеологічних одиниць, які трапляються в художніх творах один раз та не зафіксовані академічними словниками. Як лінгвістичні одиниці вони відображають фонетичні, словотвірні, морфологічні, синтаксичні, лексичні особливості певного діалекту. Як одиниці словесної культури ілюструють факти історії, побуту, фольклору, міфології українського народу.

Ключові слова: діалектна фразеологічна одиниця, покутсько-буковинські говір, гуцульський говір, фразеологізм, художній текст.

ВСТУП

Фразеологія нового часу стала окремою лінгвістичною дисципліною зі своєю методологією аналізу фразеологічних одиниць. Особливе значення для подальшого дослідження національного фразеологічного фонду має вивчення функціонального потенціалу діалектної фразеології, поряд із фіксацією діалектних фразеологічних одиниць (далі – ДФО) у художніх творах, що становить, безперечно, історичну цінність як складник словесної культури українського народу.

Розвиток літератури кінця XIX – початку XX ст. характеризується тим, що частина письменників з особливою увагою ставилась до діалектизмів. Це період найбільш активного збагачення лексико-фразеологічного складу і стилістичних можливостей української літературної мови, на формування якої впливало живе розмовне середовище. Художні твори відзначалися багатством діалектних фразеологічних одиниць, які безпосередньо походили з місцевого (діалектного) народнорозмовного джерела, хоча частина з них не має і досі належного

лексикографічного задокументування й опису. Саме в цей час народився цікавий напрям в українській літературі – писати місцевою говірковою мовою.

Із опублікованих праць, присвячених вивченню української діалектної фразеології, необхідно відзначити студії Н. А. Москаленко, С. П. Бевзенка, Н. Д. Бабич, які стали підґрунтям для подальших досліджень у цьому напрямку. У другій половині ХХ ст. з'являється низка праць, у яких розглянуто теоретичні та практичні питання діалектної фразеології. Зокрема це публікації В. В. Грещука, В. В. Грещук, Д. Г. Гринчишина, М. Т. Демського, М. Т. Доленка, Ю. Ф. Прадіда, М. В. Якіма та інших дослідників.

Починаючи з 90-тих років ХХ ст., з'являється низка дисертаційних досліджень окремих говорів: карпатських (В. І. Лавер) східностепових (Т. Г. Грица), поліських (Г. М. Добролюжа), лемківських (Г. Ф. Ступінська), східнословобожанських і східностепових (Р. В. Міняйло), західноподільських (Н. Д. Коваленко), гуцульських (М. Я. Олійник), верхньонаддністрянських (Н. В. Романюк), центральнословобожанських (О. Л. Плетнева) та ін.

За останні роки збільшилась кількість діалектних фразеографічних праць. Опубліковано словники буковинських, бойківських, гуцульських, наддністрянських говірок. Окрім цього, з'явилися й такі фразеографічні джерела, що репрезентують лише частину ареалу, наприклад, низка словників Б. К. Галаса, М. П. Лесюка, М. Негрича, Ю. О. Піпаша та ін. Не дивлячись на те, що ці праці різні за обсягом, широтою та деталізацією опису конкретного ареалу, усіх їх об'єднує прагнення авторів точно й вичерпно паспортизувати зафіксовані одиниці, описати семантику й схарактеризувати ДФО обраного діалектного простору.

Постановка проблеми. Незважаючи на відсутнє пошвавлення досліджень, констатуємо, що діалектна фразеологія ще потребує свого детального вивчення. Необхідно встановити обсяг і межі української діалектної фразеології, виявити основний корпус ДФО в українській мові, визначити основні напрямки й шляхи розвитку досліджень тощо.

Значний інтерес становлять діалектні фразеологічні одиниці в плані їх функціонування в художньому тексті, де найвиразніше простежуються активні процеси у фразеології, які виявляються в безперервному оновленні семантики, трансформації форми діалектних фразеологізмів і є свідченням постійного розвитку цих мовних одиниць (див. наукові розвідки Н. Д. Бабич, В. В. Грещук, Т. О. Євтушиної, В. А. Папіш, Н. В. Романюк та ін.).

Актуальність дослідження зумовлена необхідністю подальшого вивчення функціональних властивостей ДФО в художніх текстах, їх семантичного і структурного аналізу, вияву взаємозалежності зміни структури, семантики і стилістичного навантаження в художніх творах.

Метою статті є встановлення своєрідності та особливостей використання західноукраїнськими письменниками кінця ХІХ – поч. ХХ ст. діалектних фразеологізмів у художніх творах.

Методи дослідження. Досягнення поставленої мети зумовило використання описового методу (для виділення ДФО, їх членування, інтерпретації гуцульських і

покутсько-буковинських особливостей ДФО) та контекстологічного аналізу (для з'ясування функцій, ролі ДФО, їх взаємодії з іншими елементами тексту).

Об'єктом дослідження є діалектні фразеологічні одиниці, що функціонують у художніх текстах Леся Мартовича, Василя Стефаника, Гната Хоткевича, Марка Черемшини. Необхідно зазначити, що опрацьовані одиниці належать до галицько-буковинської групи говорів, яка поширена на території історичної Буковини й Галичини. У свою чергу, в цій групі виділяються досліджувані нами покутсько-буковинські та східнокарпатські (гуцульські) говірки [1, с. 212].

Покутсько-буковинський діалект входить до південно-західної діалектної групи української мови, поширений у південно-східних районах Івано-Франківської області та в Чернівецькій (за винятком західних районів). На заході межує з гуцульським говором, межа між цими говорами дуже невиразна, часто вони взаємовклинюються. На заході та півночі – з наддністрянським говором і на сході – з подільським говором. Складається з двох говіркових масивів – покутських і буковинських (основних) говірок [8, с. 523].

Покутський діалект у системі говорів південно-західного наріччя української мови посідає особливе місце. Особливість полягає в тому, що він характеризується не тільки йому властивими рисами, а становить систему говірок, перехідних між буковинськими, гуцульськими, бойківськими, наддністрянськими і подільськими.

Гуцульський говір, східнокарпатський, – один із говорів галицько-буковинської групи південно-західного наріччя. Гуцульські говірки поширені на Гуцульщині, зокрема в південно-західних районах Івано-Франківської, в гірських районах Чернівецької і в східній частині Закарпатської областей. Межує на заході з закарпатським, на півночі – з бойківським і наддністрянським, на сході – з покутсько-буковинським говором [5, с. 129].

ОСНОВНА ЧАСТИНА

Характерною особливістю використання галицько-буковинських ДФО в художніх творах досліджуваних письменників став їх репертуар і спосіб уведення в мову твору. При цьому Лесь Мартович, Василь Стефаник, Гнат Хоткевич, Марко Черемшина неоднаково використовували гуцульські та покутсько-буковинські говори.

Лесь Мартович писав українською літературною мовою свого часу, але з метою більш повного відображення душевного стану персонажів творів, переважно селян Покуття, щедро користувався покутською говіркою. У мові оповідань Леся Мартовича фіксуємо значну кількість ДФО, які ілюструють фонетичні, морфологічні, синтаксичні особливості цього говору: *біг забрав; як ріп'ях кожуха; бодай хороба втяла; ба сесе, ба тото; кишки був бих випустив; гейби хто гранею обсипав*. Діалектні фразеологізми письменник у переважній більшості вживав свідомо, з метою відтворення внутрішнього світу героїв, мовної характеристики персонажів, наприклад: *Тоді я взяв би панків у крипи, що змикали би передо мною, як теля у сіянок* [14, с. 108], де діал. *крепи* – кліщі, *узяти в крепи* – притиснути, взяти в шори [14, с. 421]; *Йди й ти за Гриньком та там буде тебе сміятися з того святця, – сказав Іван, – а тут стули хавку* [14, с. 237], де діал. *хавка* – рот, глотка [6, с. 199]. У листі

до В. Гнатюка, посилаючи йому повість “Забобон”, Лесь Мартович зауважує: “Я старався писати літературною мовою. Відступав від неї лиш для характеристики місця, осіб і ситуації” [4, с. 121]. Письменник багатства народної мови визнавав невичерпними, вважав, що українську літературну мову слід удосконалювати за саме її рахунок. З огляду на те й використовував такі діалектні фразеологічні одиниці, які не траплялися в мові провідних авторів того часу, але активно вживалися у цій місцевості, наприклад: **в лексі мати** ‘Легковажити’ [10, с. 433]: – *Я виджу, що ти собі це в лексі маєш, а я не жартую: не дам ані крейцара... Не маю відки, хоч бери мене на муки* [14, с. 307].

Василь Стефаник розглядав діалект як один із основних мовних засобів, що допомагає не тільки створювати необхідні образи, а й відтворювати специфічно-мовними засобами типові обставини, через те активно використовував у своїх творах діалектні фразеологізми: **іти на зломану голову** ‘Забиратися геть’ [12, с. 177]: **Іди на зломану голову, гадає, що я гроші кую або краду!** [15, с. 125]. Покутський діалект був для письменника рідним, тому він і писав їм твори: *Він дес такий голодний, що му си очи за тобов продивили* [15, с. 141]; *Чьо ти собі гудза за мнов шукаєш?* [15, с. 33], де **шукати гудза** ‘Шукати біду, напасть, причину до сварки’ [12, с. 87]. Автор використовує не тільки лексико-семантичні покутські діалектизми, а і своєрідні діалектні елементи в компонентному складі фразеологічних одиниць, які репрезентують фонетичні та граматичні особливості говору: *най пан біг хоронит, світ зав’езала, без царамонії, не виходит з голови, в ярем запръгали, з торбов ходит*. Загалом, у творах Василя Стефаника виявляємо ДФО, які ілюструють покутський говір на всіх структурних мовних рівнях, але констатуємо, мова творів письменника становить художній синтез діалектних рис із літературними, а не копіює говір: – *То до семого коліна буде їх так душити, а як семе коліно мине та й нема моці вже. То кара, люде, сему кістку аж карати!* [15, с. 150]; *А ти, мерзо, знов хочеш робити веймір на всі люди* [15, с. 23].

Особливе місце стосовно використання гуцульського говору в художній літературі посідає творчість Марка Черемшини, який народився на Гуцульщині, тому добре знав гуцульську народнопоетичну творчість, з дитинства увібрив у себе всю красу й чарівність гуцульського говору. Отже, цілком закономірно, що гуцульський говір широко використовується в його художніх творах, наприклад: *лягти у деревище (деревище – домовина, труна [7, с. 57]): А най ти ляжеш у деревище, та й що я варт* [18, с. 271]; *Вижу надходить смучя година, але чути не чую, хоть з гармати стрілейте. – Та-бо то й страху дає та смучя година! – перервав Митро Пужливий* [18, с. 137–138], де **смучий** – чортячий, анафемський [18, с. 319]. У новелах мовлення персонажів письменник максимально наближує до гуцульського говору, відбиваючи в ньому не тільки лексичні діалектизми, а й усі фонетичні, морфологічні, синтаксичні особливості, які можна було передати звичайними правописними засобами. “До того ж діалектними засобами Черемшина відтворює народнопоетичний світ, збагачує емоційну підоснову своїх новел, домагається певного, завжди оригінального тону для кожного із своїх творів”, – констатує Ф. Т. Жилко [7, с. 21]. Деякі дослідники ідіостилію Марка Черемшини вважають, ніби твори письменника написані східнокарпатським (гуцульським) діалектом, оскільки в мові творів митця

зафіксовано значну кількість діалектних рис. Однак, як засвідчують дослідження мови новел письменника, він писав свої твори тодішньою літературною мовою Галичини із чималим використанням гуцульського говору, передусім у мові персонажів [2, с. 9]: – *Чіму би не панило, коли то у них файний футраш: самі м'єса, то кава, та гарбата, та гараки, та цукри, та **шо душа забагає*** [18, с. 44]. Характерною особливістю творчості письменника є те, що в мові персонажів відбиваються найважливіші риси гуцульського говору, які викликають у читача певне ставлення до зображуваного, характеризують психічний стан героїв, створюють відповідний емоційно-експресивний настрій: *мати в темці; руку піднев; в лжжі води втопив би; ек палец; , нема життя; най го холера зітне, трєсло, гейби в пропасниці* тощо. А в авторській мові вживаються діалектні фразеологізми, яких вимагає тематика новел, особливості їх сюжетного розгортання, наприклад: *Дзельманова брама стала раз у раз відчинятися, а газдині навіть із сторонських сіл стали приганяти на подвір'я воли та корови та передавати їх Дзельманові в добру годину, аби їм газдів та синів повитягав з неволі, аби їм **здоймив з серця грижу*** [18, с. 157].

Необхідно зазначити, що гуцульські діалектні одиниці виконують важливі художні функції, зокрема образотворення, створення гуцульського колориту, пізнання духовної і матеріальної культури гуцулів, культурно-національної специфіки опису героїв творів, ілюструючи незмірне багатство народної мови, створюючи відповідний емоційно-експресивний настрій, наприклад: *уру **мати*** (діал. ура – гнів, образа [12, с. 569]): *Єк заступник віта на твого сина **уру має**, то ти собі Митрику, бійси, кілька хочеш, але села не рунтай, челіди не положи* [18, с. 139]; ***патороч зробити*** (діал. патороч – бійка; патороч зробити – вбити [18, с. 315]): *Мой, брє, таже то жоліб, то межі скалами було йму раз **патороч зробити**, аби не налазив на села, – каже один* [18, с. 140]. Отже, ДФО є одним із важливих художніх засобів відтворення культурно-національних особливостей, думок і настроїв персонажів.

На думку В. Грещука, «етапним щодо особливостей використання гуцульського діалекту в українській художній мові стала творчість східноукраїнських письменників, які вперше взялися до стилізації мовлення персонажів творів на гуцульську тематику під гуцульський говір і вживання лексичних діалектизмів у авторській мові» [3, с. 4]. Яскравою сторінкою біографії Гната Хоткевича стало перебування на Гуцульщині у 1906-1912 роках. Цей неповторний край вразив письменника до глибини душі. Це посприяло тому, що гуцульська тема стала однією з основних у творчості письменника, хоча Гнат Хоткевич не був уродженцем Гуцульщини, однак вдало використовував у своїй творчості гуцульські діалектні фразеологізми, наприклад: ***мати пизму (пізьму)*** ‘Сердитися, гніватися на когось’ [6, с. 148]: *А Головач дїправді має любаску собі, і вна на него **пизму мала в серці*** [16, с. 52].

Письменник ретельно вивчав гуцульський говір, цілком усвідомлено та стилістично вмотивовано здійснював добір гуцульських діалектних рис та використовував при написанні творів, оскільки вважав, що цей говір повинен відіграти значну роль у формуванні української літературної мови, збагатити її та

урізноманітнити. Гнат Хоткевич навчився вільно розмовляти і писати мовою гуцулів. “Тільки тонкий знавець діалекту міг так точно відтворити його багатство. Практично не користуючись ним у побуті, а тільки в художній практиці” [11, с. 551]. Письменник ґрунтовно досліджував фольклор, етнографічні праці про Гуцульщину. Однак основним джерелом для Гната Хоткевича були природа, обряди, звичаї, вірування, світогляд гуцулів. Своє захоплення гуцулами письменник пояснював так: “Гуцули припали мені до душі тим, що в них чути голос життєвої сили, вони носять у собі якийсь особливий внутрішній спокій, якого ми не знаємо, нарешті, вони художники не тільки в ті хвилини, коли щось довбають або ліплять, а в самій потребі творити зразки краси, щоб вона була розсіяна на кожному кроці в їх буденщині... Я не тільки забуваю літературну мову, бо звук говорити по-гуцульськи, але починаю думати, як гуцул” [13, с. 59]. Майстра художнього слова вражала лаконічність, колоритність, смислова насиченість гуцульського говору, наприклад: *мати завзекіск* ‘Сердитися, гніватися на кого-небудь’ [10, с. 262]: *А при тому, що тогди та теща моя завзєласи за тото на мене та й удала мене перед Довбушем, ніби я за ним ходжу й хочу го забити. З того він мав завзекіск на мене* [16, с. 385]; *Та витак си провергли – а ту ті мрєч в очєх, а дух єк не зіпре у хавках* [17, с. 23], де діал. *мрєч* – мжичка; мряка; туман [6, с. 126].

Авторська мова його творів – це сформована на надніпрянській Україні українська літературна мова того часу. Тоді як мовлення персонажів, наскільки дозволяє правописна система без транскрипції, наближене до гуцульського говору, де письменник якнайточніше і найповніше відбиває особливості гуцульського діалекту, використовуючи не лише лексичні, а й фонетичні, морфологічні, синтаксичні діалектизми в компонентному складі фразеологічних одиниць: *шкіру до сім раз ізтегати; най си прєч каже; най їх дідько бере; без памнєті, розніс на кавальчики, зробив конец, волосє стало дубом, важив житєм, най го дідько озьмет.*

«Гнат Хоткевич у своїх творах на гуцульську тематику у стилізації мови персонажів намагався якнайповніше відтворити гуцульську мовну автентіку, – зауважує В. Ґрещук, – однак така мовна практика, незважаючи на більшу повноту відтворення гуцульських діалектних рис, помітно ускладнює сприймання художнього тексту читачеві, не знайомому в деталях із особливостями гуцульського говору» [3, с. 4].

Отже, кожний із згаданих письменників широко застосовує в художніх творах діалектні фразеологічні одиниці, які мають особливості на різних мовних рівнях. При цьому територіальна обмеженість функціонування ДФО може зумовлюватися структурно-семантичними особливостями всієї ДФО або лише лексико-граматичними компонентами, наприклад: *стало (було) омпно (омкно)*, де *омпно*, *омкно* – не по собі [12, с. 366]: – “*Ідіт гет, чоловіче*”, – каже вона мені крізь силу. Так *омпно* їй *стало* [18, с. 60]; *По такій гадці стало Іванові омпно. Він ухнюпився, замовк як води в рот набрав та й мовчки приплентався домів* [14, с. 6]; *Він був з Поділля, і йому самому якось було ... “омкно” серед тих мовчазливих велетів* [17, с. 20]. Б. В. Кобилянський зазначає, що “по-перше, не випадково названі письменники “зберігають місцеву діалектну лексику” у своїх творах, а звичайно нею користуються як своєю щоденною лексикою; по-друге, діалектні елементи тут не

тільки в мові персонажів, але й у мові авторів; по-третє, у творах Стефаніка і Черемшини не самі лише лексичні, а багато і фонетичних, і морфологічних, і синтаксичних діалектизмів” [9, с. 40].

За останнє століття функціонування української мови з обігу вийшло чимало ДФО – і не завжди на це були об’єктивні підстави. Втрата ж хоча б однієї одиниці призводить до втрати цілого інформаційного комплексу, який пов’язаний з нею, а згодом до втрати можливостей розкрити ті шляхи й джерела, завдяки яким сформувалося фразеологічне багатство української мови. Оскільки й дотепер наші знання про територіальне розповсюдження тієї чи іншої діалектної фразеологічної одиниці залишаються далеко не повними. Тому цілком зрозуміло, що ДФО, зафіксовані в художніх творах, викликають неабиякий інтерес науковців, оскільки допомагають зберегти скарби загальнонародної мови. ДФО *най ся преч каже (преч би ся (си) казало)* використовується як формула відігнання злої сили, передаючи, таким чином, особливості мови минулого та підкреслюючи місцевий колорит: *Ану, жди-ко, жінко, – перервав Тимофій, – аді, я просив кума, най би обіздрили, ци то кинулоси її більмо, преч би си казало, ци ска примха* [18, с. 99]; *Беруся я до люльки. Та ба! Язык задубив, став лубом, у горлі пече, а слина точиться, преч би ся казало, як коли скаженому* [14, с. 233]; *– А йдім, кумо, най си преч каже з таков заходити. Ади, у неї зуби на продаж* [15, с. 69]. У словнику “Гуцульські говірки. Короткий словник” автори тлумачать ДФО *най си преч каже* ‘Не при хаті кажучи’ [6, с. 156]. У Словнику буковинських говірок за ред. Н. В. Гуйванюк подається значення: *най си преч каже* ‘Краще не говорити, не згадувати! Не про нас кажучи’ [12, с. 311].

Під час дослідження діалектних фразеологізмів у художній спадщині письменників неодмінно постає питання щодо визначення статусу тих ДФО із художніх творів, які трапляються в текстах один раз та не зафіксовані словниками. Зрозуміло, що поодинокі випадки вживання діалектних фразеологізмів у художніх творах не дають достатніх підстав вважати фразеологічну одиницю такою, що вживається в живому мовленні. Однак виявлені ДФО потрібно фіксувати, оскільки вони, як експресивні засоби, несуть у собі велику смислову інформацію та виражають мовну індивідуальність автора, наприклад: *– Ця, брачіки, вже до магазину, – кажуть вони до себе і махають головами над бабиною старістю* [18, с. 80] – *до магазину* ‘На той світ’ [18, с. 312].

Значення деяких ДФО доволі часто можна визначити з певною часткою припущення, оскільки у відомих нам фразеографічних джерелах не всі вони зафіксовані, а контекст не завжди містить достатньо інформації, наприклад: *на ґрунт прийняти* ‘Про хлопця, який переходить в хату жінки і працює на її землі’ [10, с. 196]: *Але ек мні зеть чістує, то най би було, бо то чужя дитина, то за тото, шо-сми на ґрунт приймив, шо ми розум відобрало* [18, с. 40]; *покласти на ґрунт* ‘Відділити в осібне господарство’ [10, с. 196]: *Дід Дмитро поклав на ґрунт чотирьох синів* [15, с. 112].

Факт використання не зафіксованих у фразеологічних словниках української мови ДФО у творах двох письменників, біографічно поєднаних спільною територією, уже засвідчує реальність цієї ДФО в живому безпосередньому мовленні людей, наприклад: *іти / ніти (вікликати) на бубен (бубень)* ‘Продаж речей із торгів за

борги' [14, с. 418]: *Заліз у банок, рат не поповнив; та не пішло все господарство на бубен? Пішло* [14, с. 35]. *Спит на присні та крізь сон гукає: аді, аді, вже ліцїтуют, вже б'ють печытки, вже на бубень вікликают* [15, с. 81].

ВИСНОВКИ

Процес пристосування діалектних фразеологічних одиниць в літературній мові насамперед відбувається через посередництво художньої літератури. Надання ДФО писемної форми, фактично, є входженням елементів діалектної мови, місцевої культури в національну мову й культуру, реалізує здатність ДФО брати участь у творенні нових семантико-стилістичних функцій, дозволяє визначити особливості внутрішньої форми ДФО, простежити їх зв'язок із національно-культурними традиціями українців, є важливим чинником художнього текстотворення.

Творчість майстрів слова сприяє розширенню діалектної основи української літературної мови. Спираючись у своїй мовотворчості на народні джерела, західноукраїнські письменники розвинули українську літературну мову, оживили її та збагатили. Художні твори Леся Мартовича, Василя Стефаника, Гната Хоткевича, Марка Черемшини – письменників, які виростили в народно-розмовному середовищі, слугують достовірним джерелом для дослідження мови в її діалектній формі. Характер використання ДФО, їх фонетичні й граматичні особливості, широко репрезентовані у творах, способи включення діалектних фразеологізмів у текст засвідчують територіальну й часову співвіднесеність мовленнєвого матеріалу, використаного цими письменниками, з реальною мовною ситуацією кінця ХІХ – початку ХХ ст.

Аналіз контекстуальної реалізації ДФО сприятиме подальшому лінгвістичному дослідженню діалектної фразеології української мови, виробленню методів дослідження ДФО в художніх текстах, укладанню діалектних словників, висвітленню важливих явищ в розвитку літературної мови, уведенню в науковий обіг оригінального фразеологічного матеріалу, не зафіксованого фразеографічними працями.

Список літератури

1. Бевзенко С. П. Українська діалектологія / С. П. Бевзенко. – К. : Вища школа, 1980. – 246 с.
2. Грещук В. В. Гуцульський говір в українській художній мові ХІХ – І пол. ХХ ст. : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. філол. наук : спец. 10.02.01 “Українська мова” / В. В. Грещук. – Львів, 2009. – 22 с.
3. Грещук Василь. Гуцульський діалект у мові сучасної української літератури / Василь Грещук // Українознавчі студії. – 2012–2013. – № 13–14. – С. 3–11.
4. Григорук О. П. Українська літературна і діалектна мова у творчій практиці Л. Мартовича / О. П. Григорук // Питання взаємодії української літературної мови і територіальних діалектів : тези доповідей і повідомлень – К. : Наук. думка, 1972. – С. 120–122.
5. Гриценко П. Ю. Гуцульський говір / П. Ю. Гриценко // Українська мова : Енциклопедія / [ред. колегія В. М. Русанівський, О. О. Тараненко, М. П. Зяблюк. та ін.]. – 3-є вид., зі змінами і доп. – К. : Укр. енцикл., 2007. – С. 129–130.
6. Гуцульські говірки: Короткий словник / НАН України. Інститут українознавства імені І. Крип'якевича ; [уклад. Г. Гузар, Я. Закревська та ін.]. – Львів, 1997. – 230 с.

7. Жилко Ф. Т. Мова новел М. Черемшини / Ф. Т. Жилко // Українська мова в школі. – 1954. – № 6. – С. 20–31.
8. Закревська Я. В. Покутсько-буковинський говір / Я. В. Закревська // Українська мова. Енциклопедія / [ред. колегія В. М. Русанівській, О. О. Тараненко (співголови), М. П. Зяблюк та ін.]. – 3-є вид., зі змінами і доп. – К. : Укр. енцикл., 2007. – С. 523–524.
9. Кобилянський Б. В. Діалект і літературна мова / Б. В. Кобилянський. – К. : Радянська школа, 1960. – 277 с.
10. Онишкевич М. Й. Словник бойківських говірок : у 2-х ч. / М. Й. Онишкевич. – К. : Наук. думка, 1984. – Ч. 1. – 495 с.
11. Погребенник Ф. Гнат Хоткевич і його історична проза / Г. Хоткевич // Г. Хоткевич. Авірон. Довбуш. Оповідання. – К. : Дніпро, 1990. – С. 539–553.
12. Словник буковинських говірок / за заг. ред. Н. В. Гуйванюк. – Чернівці : Рута, 2005. – 688 с.
13. Хоткевич Г. Спогади. Статті. Світлини / Г. Хоткевич ; [упоряд. А. Балабольшенко, Г. Хоткевич]. – К. : Кобза, 1994. – 166 с.
14. Мартович Лесь Твори / Лесь Мартович. – К. : Дніпро, 1976. – 428 с.
15. Стефаник В. Повне збір. творів : у 3-х т. / Василь Стефаник. – К., 1949. – Т. 1. – 377 с.
16. Хоткевич-1 Г. Довбуш : [повість] / Гнат Хоткевич. – К. : Дніпро, 2004. – 392 с.
17. Хоткевич-2 Г. Камінна душа : [повість] / Гнат Хоткевич. – К. : Дніпро, 1981. – 295 с.
18. Черемшина М. Твори в двох томах / Марко Черемшина. – К. : Наук. думка, 1974. – Т. 1. – 336 с.

References

1. Bevzenko S.P. *Ukrai'nska Dialektolohiia* [Ukrainian Dialectology]. K: Vishha shkola Publ., 1980. 246 p.
2. G'reshhuk V.V. *Gutsulskyj Govir v Ukrai'nskij Hudozhnij Movi XIX-I pol. XX st.: Avtoref. Dis. ... Kand. Filol. Nauk* [Gutsul Dialect of Ukrainian Art Language of XIX-I half of XX Century]. L'viv, 2009. 22 p.
3. G'reshhuk V. *Gutsulskyj Dialekt u Movi Suchasnoi' Ukrai'ns'koi' Literatry* [Gutsul Dialect in the Language of Modern Ukrainian Literature]. *Ukrai'noznavchi Studii'*. 2012–2013, no. 13–14, pp. 3–11.
4. Grigoruk O. P. *Ukrai'ns'ka Literaturna i Dialektna Mova u Tvorchij Praktyci L. Martovycha* [Ukrainian Literary and Dialect Language in the Creative Practice of L. Martovich]. *Issues of Interaction of the Ukrainian Literary Language and Territorial Dialects: Abstracts of Reports and Messages*. K: Nauk, dumka Publ., 1972, pp. 120–122.
5. Gricenko P. Y. *Hutsulskyj Govir* [Gutsul Dialect]. *Ukrainian Language: Encyclopedia*. K: Ukr. encycl. Publ., 2007, pp. 129–130.
6. *Gucul's'ki Hovirky: Korotkyj Slovnyk* [Gutsul Dialects: A Short Dictionary]. *NAN of Ukraine. Kryp'jakevych Institute of Ukrainian Studies*. Lviv, 1997. 230 p.
7. Zhilko F. T. *Mova Novel* [The Language of Novels]. *Ukrainian Language at School*, 1954, no 6, pp. 20–31.
8. Zakrevskaya Ya. V. *Pokuts'ko-bukovynskyj Govir* [Pokut-bukovin Dialect]. *Ukrainian Language. Encyclopedia*. K: Ukr. encycl. Publ., 2007, pp. 523–524.
9. Kobylyanskyj B. V. *Dialekt i Literaturna Mova* [Dialect and Literary Language]. K: Radyansk'a shkola Publ., 1960. 277 p.
10. Onyshkevych M. I. *Slovnyk Boikivskyh Govirok* [Dictionary of Boykiv Dialects]. K: Nauk, dumka Publ., 1984. 495 p.

11. Pogrebennik F. Gnat Hotkevich i Jogo Istorychna Proza [Gnat Khotkevich and His Historical Prose]. Aviron. Dovbush. Opovidannya. K: Dnipro Publ., 1990. Pp. 539-553.
12. *Slovnnyk Bukovyns'kyh Govirok* [Dictionary of Bukovin Dialects]. Chernivci: Ruta Publ., 2005. 688 p.
13. Hotkevych G. *Spogady. Statti. Svitlyny* [Memoirs. Articles. Photos]. K: Kobza Publ., 1994. 166 p.
14. Martovych Les' *Tvory* [Stories]. K: Dnipro Publ., 1976. 428 p.
15. Stefanyk V. *Povne Zibr. Tvoriv: u 3-h t* [Complete Works of Stories in 3 Volumes]. 1949, vol. 1. 377 p.
16. Khotkevich G. *Dovbush* [Dovbush]. – K: Dnipro Publ., 2004. 392 p.
17. Khotkevich G. *Kaminna Dusha* [Fireplace Soul]. K. : Dnipro Publ., 1981. 295 p.
18. Cheremshina M. *Tvory v Dvoh Tomah* [Works in 2 Volumes]. K: Nauk. dumka Publ., 1974, vol. 1. 336 p.

ОСОБЕННОСТИ ИСПОЛЬЗОВАНИЯ ГАЛИЦКО-БУКОВИНСКИХ ДИАЛЕТНЫХ ФРАЗЕОЛОГИЗМОВ В ХУДОЖЕСТВЕННЫХ ПРОИЗВЕДЕНИЯХ

Дехтярева Е. В.

В статье рассматриваются вопросы функционирования диалектных фразеологизмов в художественных произведениях писателей Покутья и Гуцульщины конца XIX – начала XX ст., что является важным источником для исследования диалектной фразеологии, делает возможным не только практические, но и теоретические исследования проблем фразеологического уровня. Словесное творчество Леся Мартовича, Василя Стефаника, Гната Хоткевича, Марко Черемшины рассматриваются как комплекс взаимосвязанных элементов, в которых цели, мотивы, установки авторов выражены разными диалектными фразеологическими единицами. Рассмотрены причины и особенности введения в художественное произведение таких единиц. Каждый из упомянутых писателей широко использует в своих художественных произведениях диалектные фразеологизмы, имеющие особенности на разных языковых уровнях, особенно на фонетическом, лексико-семантическом и морфологическом.

Определено, что каждый из авторов по-разному использовал гуцульские и покутско-буковинские диалектные фразеологизмы. Также рассмотрен вопрос об определении статуса диалектных фразеологических единиц, встречающихся в художественных произведениях один раз и не зафиксированных словарями. Как лингвистические единицы они отражают фонетические, словообразовательные, морфологические, лексические, синтаксические особенности определенного диалекта. Как единицы словесной культуры – иллюстрируют факты истории, быта, фольклора, мифологии украинского народа.

Ключевые слова: диалектная фразеологическая единица, покутско-буковинский говор, гуцульский говор, фразеологизм, художественных текст.

Дехтярьова О. В.

**FEATURES OF THE USE OF GALICIAN-BUKOVINA DIALECT
PHRASEOLOGICAL UNITS IN WORKS OF ART**

Dehtyaryova E. V.

The article deals with the functioning of dialect phraseological units in the works of writers of Pokutya and Hutsul regions of the late XIX – early XX century. This is an important key basis for the study of dialect phraseology, which makes possible not only practical research, but also theoretical study of problems of phraseological level. The verbal creativity of Les Martovich, Vasily Stefanik, Gnat Khotkevich, and Mark Cheremshina is considered as a complex of interrelated elements in which the needs, motives, attitudes and intentions of the authors are expressed in various dialect phraseological units. The reasons and features of the introduction of such units into works of art are clarified. Each of these writers makes extensive use of dialect phraseological units in their works of art, which have features at different language levels, especially at phonetic, lexical-semantic, and morphological ones. It is determined that different authors used Hutsul and Pokut-Bukovina dialects differently. The issue of determining the status of dialect phraseological units that occur only once in works of art and are not recorded in academic dictionaries is also considered. As linguistic units, they reflect the phonetic, slovoivirni, morphological, syntactic, and lexical features of a particular dialect. As units of verbal culture, they illustrate the facts of history, everyday life, folklore, mythology of the Ukrainian people.

Key words: dialect phraseological unit, Pokutsko-Bukovina dialect, Hutsul patois, phraseology, artistic text.